

**La relació entre els immigrants i les Administracions:
Onze temes bàsics per a debatre polítiques d'integració**

Ricard Zapata-Barrero

Ricard Zapata-Barrero
Professor Titular de Ciència Política
Universitat Pompeu Fabra

En aquesta ponència escrita, es presenta una part dels resultats d'una investigació titulada *Esferas de justicia e Inmigración: ¿De que modo las instituciones públicas deberían acomodar a los inmigrantes?*, realitzada amb el suport de la Fundació Jaume Bofill (octubre 1998-març 2000) i en la que han col·laborat A. Giménez i M. Laporta.

***La relació entre els immigrants i les
Administracions: Onze temes bàsics per a
debatre polítiques d'integració***
©Ricard Zapata-Barrero

Edita: *Fundació Rafael Campalans*
Via Laietana, 38
08003 Barcelona
Tel. 93 319 54 12
Fax 93 319 98 44
e-mail: fundacio_campalans@ambbit.es

Impressió: Anagrafic, S.L. - Tel. 93 372 32 62

ISSN: 1138-4514

Dipòsit legal: B-47.542-97

0. Introducció: El problema

Si llegim tant sols els titulars dels diaris aquests últims anys, podem afirmar que no hi ha cap Estat, regió, ni ciutat de la Unió Europea que pugui dir que la immigració no li afecta¹. Cada vegada més, tots els gestors polítics i administratius, de qualsevol sector públic, tenen a la seva agenda aquesta qüestió prioritària. El tema de la integració dels immigrants s'ha convertit, així, en un dels reptes polítics més importants d'aquesta primera dècada del segle XXI. Tant per les Administracions públiques en el moment de gestionar i planificar les seves accions, com per la societat en general per "l'efecte mirall" que té el fenomen de la immigració sobre les nostres pròpies cultures i tradicions. Però també és cert que el terme 'integració', amb el qual es descriuen la majoria dels objectius de les polítiques destinades als immigrants, s'utilitza moltes vegades de forma indiscriminada per a designar estratègies d'acció molt diferents, fins i tot contraposades.

Aquest estudi tracta d'obrir una línia de reflexió entorn a aquesta noció, especialment entorn al que entenem per *política d'integració*. La nostra intenció no és avaluar el que s'ha fet, sinó contribuir al debat iniciat durant la dècada dels noranta des de pràcticament tots els àmbits de les ciències socials (sociològic, pedagògic, antropològic, econòmic, jurídic, demogràfic, etc.), oferint, però, un *enfocament politològic*. Les conclusions d'aquest estudi aspiren a convertir-se en premisses per a la reflexió. El nostre *objectiu específic pràctic* és proporcionar instruments als principals gestors i tècnics administratius i polítics, per a orientar les seves futures línies d'actuació estratègiques.

Per obrir aquesta reflexió partim d'una doble convicció. En primer lloc, quan un immigrant arriba al nostre país, el seu espai d'actuació es veu immediatament circumscrit pels límits marcats per les institucions de l'Estat Espanyol, de la Comunitat Autònoma, i de la ciutat on ha decidit instal·lar-se. En segon lloc, es podria traçar la biografia d'un immigrant descrivint fins a quin punt les expectatives de la seva vida són modelades per les seves relacions amb les institucions públiques. A partir d'aquestes dues constatacions el meu *objectiu bàsic* és plantejar-me la pregunta següent: *de quina manera les institucions públiques haurien d'integrar els immigrants?*

1 En parlar dels immigrants, donarem per implícit el següent: (i) ens referim a aquelles persones extra-comunitàries, especialment procedents de països pobres; (ii) designem especialment als que estan en situació regular, segons els criteris de regularització de l'Estat.

Una breu anàlisi d'aquesta pregunta ens ajudarà a presentar el nostre objecte d'estudi. Aquesta pregunta té tres continguts fonamentals. En primer lloc, estableix una relació, el vincle entre els immigrants i les institucions públiques. Aquesta relació és allò que anomenaré a partir d'ara com a *esfera pública*. És a dir, no m'interessen directament les relacions que tenen els immigrants amb llurs famílies, o entre ells, o entre ells i els ciutadans, sinó l'espai que limita la relació entre els immigrants i les institucions públiques. Si comparem les relacions que mantenen els ciutadans amb llurs institucions públiques, amb les que hi mantenen els immigrants, constatem diferències importants. No solament perquè en comparació amb els ciutadans, els immigrants tenen uns límits legals que determinen el que poden o no poden fer, sinó també perquè molts dels immigrants que arriben a les nostres ciutats tenen unes pràctiques culturals que les institucions públiques no havien contemplat prèviament, i per tant produeixen certs conflictes. En segon lloc, introdueix el concepte clau de l'estudi: el concepte 'integració'. Relacionant-ho amb el primer punt, ens ajuda a precisar que quan parlem d'integració estem fent referència a la relació entre l'immigrant i les institucions, a la integració dels immigrants a *l'esfera pública*. En tercer i últim lloc, el contingut d'aquesta pregunta és prescriptiva, en el sentit de que es planteja "la forma en que les institucions *haurien* d'integrar els immigrants".

Tenint en compte aquestes primeres premisses, el meu *objectiu específic teòric* és entendre a què fem referència quan parlem de *polítiques d'integració*. El meu interès no és estrictament nominalista. Conceptualment, pràcticament tothom, des del ciutadà i immigrant corrents fins a les més actuals i elaborades teories acadèmiques, sol utilitzar el terme amb sentits diferents, fins i tot contradictoris. Això ens indica que conceptualment 'integració' és un típic exemple d'allò que s'anomena un "concepte essencialment polèmic". És a dir, que té una càrrega valorativa tan alta, que és molt difícil, pràcticament impossible, trobar-li un sentit en el que tots estiguem d'acord. Confesso que en les meves lectures acadèmiques sobre la noció d'integració, i considerant la seva "onda expansiva semàntica" tan gran, vaig arribar a un dilema: bé m'oblidava del terme perquè no m'era útil per a descriure la relació entre els immigrants i les institucions ("si tot és integració, llavors res ho és en realitat"), o bé, m'oblidava de tota la literatura acadèmica i de tota la informació que disposava sobre la "biografia científica social" del terme, i intentava, amb uns mínims descriptius no valoratius sobre el seu significat, tornar a començar però de forma diferent. L'opció escollida va ser la segona. El resultat va ser l'estudi que presento a continuació.

Aquests mínims sobre el significat del terme 'integració' són dos, segons sigui utilitzat sociològicament o políticament. 'Integració' indica, sociològicament, un procés social; políticament, un objectiu bàsic: aconseguir l'estabilitat i cohesió social. Podem dir que aquests dos enfocaments, encara que poden ser (han de ser) considerats com a complementaris, són diferents. Des del punt de vista de la

sociologia, l'interès bàsic quan s'analitza el procés d'integració dels immigrants és examinar, globalment, *l'impacte que té el fet immigratori sobre l'estructura social*. Mentre que, des d'una òptica politològica, l'interès bàsic en estudiar les polítiques d'integració és analitzar *l'impacte que té el fet immigratori sobre la estructura institucional de la nostra societat*. Deixeu-me detallar breument cada un d'aquests enfocaments.

En primer lloc, el terme 'integració' descriu un procés complex de connexió amb el corrent principal de la nostra societat. Com tot procés, té uns inicis i un final. Si em permeteu utilitzar una imatge per concretar millor el que vull dir, concebo aquest procés com un període de transició, com un pont que tracta d'unir dos vessants de muntanya. Quan l'immigrant comença a posar el primer peu en "aquest pont" (construït per les nostres institucions públiques) no disposa de cap bé que les institucions distribueixen als seus ciutadans. La primera relació que té amb la nostra esfera pública (les nostres institucions públiques), és que li traça, seguint certs criteris, uns límits d'acció que els ciutadans no tenen. En aquest precís moment és quan comença una nova etapa en la seva biografia personal. El recorregut d'aquest "pont", per continuar amb la imatge, és el que podem anomenar com a *procés d'integració*, l'èxit del qual depèn de la forma en que les institucions públiques orienten les seves *polítiques d'integració*. Sé que el final d'aquest recorregut, és a dir, quan podem afirmar que l'immigrant "està integrat", pot ser també tema de discussió. Davant la pregunta "quan considerem que un immigrant està integrat?", no existeix tampoc una resposta clara. La resposta que proposo intenta seguir el sentit comú (el nostre millor aliat, en aquests temes tan complexos). Podem considerar que un immigrant està integrat simplement quan ni ell mateix se sent immigrant, ni els altres, siguin immigrants, ciutadans, o les mateixes institucions, li recorden en moments puntuals que és un immigrant. Es a dir, i precisant millor la meua resposta amb la forma en que m'he proposat abordar aquest tema, quan l'immigrant, en el decurs de les seves relacions amb les institucions públiques i en els problemes que hi pugui tenir, no tingui la necessitat de justificar les causes d'aquests conflictes per la seva condició, sinó que es tracti dels problemes habituals de relació que qualsevol ciutadà corrent pugui tenir. Dit d'una forma més directa, que l'immigrant tingui els recursos suficients per poder participar en els assumptes públics de la seva comunitat de residència, com a un ciutadà més.

En segon lloc, el terme 'integració' utilitzat politològicament emfasitza un horitzó: l'estabilitat i cohesió de la societat. Parteix, doncs, de l'implícit que la presència d'immigrants provoca inestabilitat social. Per tant, si no es dona una resposta política ràpida i adequada, aquesta coexistència pot generar conflictes incontrolats políticament. D'aquí que l'objectiu bàsic de tota política d'integració sigui, en últim terme, aconseguir el grau òptim de cohesió social.

El procediment que vaig adoptar per tal de dur a terme aquest estudi va ser recórrer directament als principals actors implicats en el tema de la integració dels immigrants, per a que m'ajudessin a contestar la pregunta bàsica que m'havia plantejat. M'interessava interrogar-los per analitzar les seves percepcions, actituds, coneixements i expectatives sobre aquest tema emergent. Per organitzar-me, vaig confeccionar una entrevista en profunditat. El mètode va ser el següent.

1. Metodologia

Els resultats d'aquest estudi es basen en una part de l'anàlisi qualitativa d'unes entrevistes realitzades durant el segon trimestre de 1999 (abril-juny). Els entrevistats van ser els actors directament relacionats amb el tema de la integració dels immigrants. Considerem que són ells els que estan en millors condicions per a detectar els problemes pràctics diaris i per a identificar els reptes fonamentals per a dissenyar unes polítiques adequades. En concret, vaig fer una tipologia de quatre tipus d'actors.

- *Tipus Actor 1.*
Associacions d'immigrants i ONGs que treballen directament en la integració dels immigrants i/o organitzen plans d'acció per a formular reivindicacions polítiques per a millorar la situació dels immigrants.
- *Tipus Actor 2.*
Principals partits polítics.
- *Tipus Actor 3.*
Organitzacions d'interès, tant els principals sindicats, com Càrites en representació de l'Església, i Foment de Treball.
- *Tipus Actor 4*
Principals unitats de l'administració pública.

Insisteixo en que no vaig entrevistar persones, sinó institucions². En detall, els actors entrevistats varen ser 53.

2 Després de diverses temptatives, a diferents nivells, finalment el grup municipal CiU no va respondre a les nostres reiterades demandes d'entrevista. Per aquesta raó, van ser finalment quatre els grups municipals entrevistats. Tanmateix, respectant la composició de la darrera legislatura municipal, vam entrevistar a representants del PI, y no de ERC. Dins les associacions, van declinar la nostra invitació per participar al nostre estudi, malgrat el nostre interès, les següents entitats: Associació de Dones del Magrib, Associació de dones guineanes E'Waiso Ipola, Papers per tothom, Wrights protection association, Societat Cultural Islàmica

Nom de l'Entitat	
<p>Tipus 1 - ASSOCIACIONS i ONGs</p> <p>Col·lectiu Tripartit (Angola, Congo, Zaire)</p> <p style="padding-left: 40px;">Creu Roja</p> <p style="padding-left: 40px;">Pla Integral del Casc Antic</p> <p>Federació Associació Veïns de Barcelona (FAVB)</p> <p>As. per l'estudi i promoció Desenvolupament Comunitari</p> <p style="padding-left: 40px;">As. Cultural Hispano-Pakistani</p> <p style="padding-left: 40px;">As. de Treballadors immigrants marroquins (ATIME)</p> <p style="padding-left: 40px;">Fundació Serveis Cultura Popular</p> <p>As. Socio-cultural Nahda-Col·lectiu Marroquí</p> <p style="padding-left: 40px;">As. Nigeriana de Barcelona</p> <p>Bayt al-Thaqafa. As. Esp. amistat amb el poble Àrab</p> <p style="padding-left: 40px;">Casal Llatinoamericà a Catalunya "La Claca"</p> <p style="padding-left: 40px;">SOS Racisme</p> <p style="padding-left: 40px;">Salut i Família</p> <p>Projecte Xenofília- Xarxa Solidaritat Immigrants</p> <p style="padding-left: 40px;">Metges sense Fronteres</p> <p style="padding-left: 40px;">As. de Immigrants Filipins de Barcelona</p> <p style="padding-left: 40px;">Radio Contrabanda</p> <p>Federació de Col·lectius de Immigrants de Catalunya (FCIC)</p> <p style="padding-left: 40px;">As. Socio-cultural "Ibn Batuta"</p> <p style="padding-left: 40px;">Centre Filipí</p> <p>Comitè de Solidaritat Catalunya-Liban</p> <p style="padding-left: 40px;">As. Cultural Rieba Pua</p> <p style="padding-left: 40px;">As. Cultural Rhombe</p> <p>Agr. Camerunesos residents a Barcelona</p> <p>Tipus 2 - PARTITS POLÍTICS</p> <p style="padding-left: 40px;">Partit per la Independència</p> <p style="padding-left: 40px;">Partit Popular</p> <p>Partit dels Socialistes de Catalunya</p> <p>Iniciativa per Catalunya - Els Verds</p>	<p>Tipus 3 - ORGANITZACIONS DE INTERÈS</p> <p style="padding-left: 40px;">Foment de Treball</p> <p style="padding-left: 40px;">Càrites Diocesana</p> <p style="padding-left: 40px;">CCOO – CITE</p> <p style="padding-left: 40px;">CGT – Portes Obertes</p> <p style="padding-left: 40px;">UGT – AMIC</p> <p>Tipus 4 – ADMINISTRACIÓ PÚBLICA</p> <p style="padding-left: 40px;">Guardia Urbana</p> <p style="padding-left: 40px;">Regidoria de Drets Civils</p> <p style="padding-left: 40px;">Servei i Prevenció Via Pública</p> <p style="padding-left: 40px;">Recursos ocupacionals i Assumptes Socials - Bcn activa</p> <p style="padding-left: 40px;">Ctre. Mpal. Informació i Recursos per a les Dones (CIRD)</p> <p style="padding-left: 40px;">Regidoria de Ciutat Vella</p> <p style="padding-left: 40px;">Districte de Ciutat Vella (Serveis Personals)</p> <p style="padding-left: 40px;">Centre Cívic Drassanes (Ciutat Vella)</p> <p style="padding-left: 40px;">Serveis Personals</p> <p>Com. de Defensa de Drets Civils - Observatori</p> <p style="padding-left: 40px;">Com. Benestar Social i Educació</p> <p style="padding-left: 40px;">Institut Municipal de Salut Pública</p> <p style="padding-left: 40px;">Patronat de l'Habitatge</p> <p style="padding-left: 40px;">Institut Municipal d'Educació de Barcelona</p> <p style="padding-left: 40px;">Institut Municipal de Cultura de Barcelona</p> <p style="padding-left: 40px;">Institut Municipal d'Assistència Sanitària – PAMEM</p> <p style="padding-left: 40px;">Cons. Mpal. d'Associacions de Voluntariat - Torre Jussana</p> <p style="padding-left: 40px;">Consell Municipal de Immigració</p> <p style="padding-left: 40px;">Servei d'Atenció als Immigrants i Refugiats (SAIER)</p>

Donat el caràcter exploratori de l'estudi, m'he centrat en actors que treballen a la ciutat de Barcelona. Ara bé, els resultats que presentaré poden ser extrapolables a d'altres ciutats que es troben amb problemes similars i, fins i tot, a les mateixes Comunitats Autònomes (*Generalitat de Catalunya*, per exemple).

Tanmateix, tot i que ho doni per implícit, aquest estudi no declararà en si mateix que una política d'immigració és preferible a una altra des del punt de vista moral o de la justícia. Tot el que pretén és descriure les percepcions i expectatives que els actors entrevistats tenen sobre aquesta qüestió, sense pronunciar-me jo mateix sobre les meves posicions personals. Tampoc és la meva intenció el fet de poder arribar a un "final feliç", o de poder concebre els resultats obtinguts com a una panacea, en termes de "fórmules miracle" o "baretes màgiques". Això seria, a més de pretensions, un error bàsic científic-social. Tant sols es pretén clarificar punts de partida, indicar direccions i tendències sobre *com els actors directament implicats en el tema perceben la forma en què les institucions haurien de donar resposta a les demandes d'integració dels immigrants. En definitiva, la meua pregunta no ha estat quina política d'integració és moralment desitjable? Sinó, més aviat, la pregunta descriptiva, quines polítiques d'integració defensen com a desitjable els principals actors implicats en el tema?*

El mètode per a dissenyar l'entrevista va ser, si em permeteu l'expressió, interactiu. Una vegada localitzats els actors, vaig tenir una primera entrevista personal informal amb ells per presentar els objectius de la investigació. Aquestes primeres trobades van ser determinants. Em van permetre estructurar el contingut de l'entrevista, juntament amb el suport d'una base de dades d'articles de diaris sobre el tema. És a dir, a través dels comentaris dels actors sobre quina política d'integració seria desitjable, vaig construir l'entrevista final. La meua tasca va ser la de formular aquelles preguntes que els mateixos actors m'havien suggerit, i la de plantejar preguntes que directament apuntaven a les tensions que m'havien transmès. En la propera secció introdueixo, més formalment, el marc teòric de l'estudi.

2. Marc Teòric: un enfocament politològic

El marc teòric segueix l'enfocament politològic apuntat abans. A saber, aspira a construir un sistema de categories que ens ajudi a examinar l'impacte que té la presència d'immigrants en les estructures institucionals de la nostra societat.

Determinar quina política d'integració haurien d'implementar les institucions públiques és un tema molt complex. Entren en joc molts factors i variables a tenir en compte, no sempre compatibles. El que és segur es que el problema és un tema

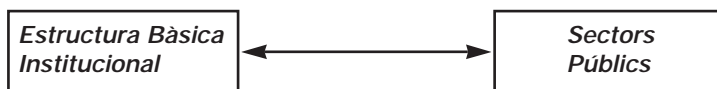
pràctic i no teòric. La majoria d'actors implicats en aquesta qüestió em van transmetre una sensació generalitzada d'estar a l'interior d'un cercle viciós, quan no de grans confusions, on comparteixen millor "allò que *no* s'ha de fer" que "allò que s'ha de fer". Falten no només incentius i contactes amb experiències procedents d'altres països i ciutats, sinó també noves idees que analitzin les seves lògiques d'acció per a tornar a orientar de forma constructiva els seus discursos i actuacions.

El nostre enfocament politològic connecta dues perspectives: la de l'anàlisi de les polítiques públiques, i la de la teoria política. Ens ha interessat localitzar les tensions bàsiques que expressa cada perspectiva per a dissenyar una política d'integració. Des de el punt de vista de les *politiques publiques*, la tensió bàsica descansa entre optar pel disseny d'unes *politiques especifiques* i unes *politiques genèriques*. Les primeres, tenen com a principals receptors únicament els immigrants, en virtut de les seves propietats especifiques –pràctiques culturals segons llurs nacionalitats, competència lingüística, o formació professional, per exemple –. Les polítiques genèriques (també incorrectament anomenades "normalitzades") tractarien els immigrants com a la resta de la població ciutadana, sense considerar com a criteris d'orientació les seves propietats diferenciadores. Entre ambdós extrems, existeix allò que anomenarem *politiques genèriques d'acció específica*. Aquests tercer tipus de polítiques incorporarien, dins d'una lògica genèrica, l'especificitat dels immigrants, per a poder incloure'ls com a potencials receptors, i evitar, així, els *efectes d'exclusió* de les polítiques especifiques. Aquests *efectes* segueixen el principi de que "amb polítiques especifiques es construeix precisament el que s'intenta evitar. A saber, segregació i racisme". Les justificacions que es donen per a defensar una d'aquestes tres opcions són molt complexes. Aquest estudi tractarà de proporcionar elements per ajudar el gestor públic quan, en determinades situacions, li calgui decidir-se per una d'aquestes tres orientacions.

Des del punt de vista de la *teoria política*, la tensió per a dissenyar una política d'integració resideix en si l'estructura bàsica institucional ha de variar per a integrar els immigrants, ja que l'actual ha estat concebuda per a una població predeterminada amb característiques similars i, per tant, d'acord amb els receptors, de forma culturalment homogènia. Des d'aquesta òptica, la pregunta que es planteja no és tant: com gestionar políticament el fet migratori? Sinó, més en concret, la pregunta pràctica: *amb l'estructura institucional actual, és possible donar resposta a les demandes i necessitats dels immigrants?*, i si la resposta és negativa, com la majoria dels actors postulen, *de quina manera caldria modificar l'estructura institucional actual per tal de fer-ho possible?* Com veurem, en els resultats de les entrevistes, les justificacions i les mesures concretes que els actors proporcionen per a orientar la modificació de l'estructura institucional actual són molt diverses. Aquesta controvèrsia és, sense dubte, un dels epicentres per a planificar una política d'integració. Les *politiques genèriques* recolzarien la permanència de la estructura

actual, mentre que les *polítiques genèriques d'acció específica*, i les estrictament *polítiques específiques* estarien orientades per una preocupació de variar el caràcter cultural de l'esfera pública (espai on l'immigrant es relaciona amb les institucions) incorporant algunes de les propietats diferenciadores dels immigrants dins l'estructura bàsica institucional.

Tenint en compte aquestes dues perspectives (la de l'anàlisi de polítiques públiques i la de la teoria política) el marc teòric proposa que, a l'hora d'abordar el problema de la integració dels immigrants, hem de tenir en compte la relació de dos elements. Per una banda, allò que anomenarem *Estructura Bàsica Institucional* de la societat, és a dir, el conjunt d'institucions públiques que conformen la nostra societat. I per l'altra, els diferents *Sectors Públics* on tenen lloc els processos d'integració. Esquemàticament:

La posició que adoptarem és la que considera que aquesta relació és bàsica per a entendre el procés de disseny d'una política d'integració. L'explicació de cada component ens ajudarà a entendre millor el marc teòric. Interessa que el lector es familiaritzi amb la nova terminologia que s'introduirà, i, sobretot, que situï bé la funció que té cada categoria per a entendre el conjunt global del marc teòric.

2.1. Estructura Bàsica Institucional

Com ja he avançat, per *Estructura Bàsica Institucional* entenc les principals institucions públiques polítiques, socials, culturals i econòmiques que conformen la nostra societat. Segons el meu enfocament, aquesta Estructura Institucional funciona com a restricció en el procés de disseny d'una política d'integració. Centrant-nos en aquests límits, contemplo quatre categories bàsiques:

- Categoria 1. Els límits estructurals (pròpiament dit).
- Categoria 2. Els límits polítics.
- Categoria 3. Els límits culturals.
- Categoria 4. Els límits mediàtics.

Deixeu-me explicar cada una d'aquestes categories, tot insistint en que en tot procés de planificació estratègica aquestes quatre categories s'interrelacionen constantment.

Categoria 1. Els límits estructurals

Són els propis límits del nostre sistema liberal democràtic. Dins d'aquesta primera categoria, contemplem dues subcategories: els límits *macro* i *micro*.

Subcategoria 1.1. Els límits estructurals macro

Són aquells que afecten tota la població, sense distinció entre immigrants i ciutadans. Són aquells que se solen considerar estrictament estructurals: per exemple, l'atur, la lògica de mercat, les polítiques procedents de la UE, la distribució de competències traçades pel Govern Central, etc.

Subcategoria 1.2. Els límits estructurals micro

Són aquells que afecten especialment la població immigrada. Destaquen fonamentalment tota la legislació i el sistema de drets i deures que l'Estat Espanyol destina als immigrants, una vegada estan regularitzats. Per a nosaltres, aquest *nivell micro*, limita l'espai d'acció legalment reconegut de l'immigrant. És a dir, hi ha determinades accions que el ciutadà pot fer legalment i que l'immigrant, pel sol fet de ser-ho, no pot fer. Per exemple, encara que veurem més exemples després, els immigrants no poden votar, ni tampoc demanar beques en el nivell d'estudis universitaris. En els termes de polítiques d'integració, aquests límits no poden obviar-se, sinó que en el mateix procés de disseny d'una política d'integració, actuen com a restricció per als gestors públics. Si bé, els límits *macro* poden canviar segons les polítiques reguladores i distributives que faci el Govern, difícilment desapareixeran; en canvi, els límits *micro* depenen estrictament de la voluntat del Govern i, per tant, tenen una caràcter estructural més canviant. Per exemple, el fet de legislar una nova regulació de la Llei d'estrangeria, o de modificar la mateixa Legislació orgànica, té unes conseqüències directes sobre l'espai que es deixa a l'immigrant per a actuar a l'*esfera pública*, o bé, sobre els gestors públics, per a dissenyar nous objectius en determinades polítiques d'integració. Com veurem, els actors entrevistats expressen la convicció generalitzada de que aquests límits *micro* (la legislació que afecta els immigrants, en general) són de cabdal importància per tal de poder planificar estratègies d'integració.

Categoria 2. Els límits polítics

A diferència dels anteriors, especialment dels límits estructurals micro (legislació), aquests són propis de les polítiques d'integració. Estan determinats per les valoracions i concepcions concretes que tenen els actors encarregats de planificar polítiques d'integració en un sector públic determinat (el treball, l'habitatge, la educació, per exemple). A més a més, a diferència de la categoria anterior (els límits estructurals), aquesta categoria té un caràcter molt més dinàmic, en tant que poden variar per raons conjunturals. Encara que la diferència és bastant difícil de deslligar

a la pràctica, parlem de dos tipus de polítiques: polítiques regulatives i polítiques distributives. Segons el nostre objecte d'estudi, les primeres regulen l'espai d'acció de l'immigrant, i les segones tenen com a objectiu distribuir béns (com ara la salut o la seguretat) als immigrants. És a dir, i en termes estrictes de polítiques públiques, els límits polítics *distributius* afecten l'assignació de béns (l'empadronament, els habitatges, etc.). Per exemple, segons la concepció que tingui del problema de la immigració, un gestor públic s'inclinarà més per un tipus determinat de política d'integració que per un altre, dins de l'espai permès legalment (es a dir, si seguim bé, segons els límits estructurals micro que tinguin). En contrast, els límits polítics *regulatius* afecten, per exemple, les gestions públiques pròpies d'una determinada ciutat o comunitat autònoma.

Categoria 3. Els límits culturals

Es refereixen principalment als mecanismes de socialització que té l'Estructura Institucional existent per tal d'acompanyar polítiques concretes d'integració, contribuint, d'aquesta manera, al seu èxit o fracàs. Partim de la premissa que l'Estructura Institucional no és culturalment neutre. Té mecanismes propis per a garantir que en la distribució dels béns s'assignin, alhora, pautes de conducta de caràcter cultural. Aquestes lògiques internes tenen com a funció limitar l'acció tant dels immigrants, quan es beneficien del bé o han d'actuar en el sector públic on el bé s'ha distribuït, com dels gestors públics encarregats de planificar polítiques d'integració.

Entre els límits culturals més importants, ens ha interessat conèixer les opinions dels actors sobre dos indicadors: en primer lloc, sobre els denominats estereotips o prejudicis, els quals tenen, sense cap mena de dubte, una influència determinant a l'hora de decidir-se per un tipus o altre d'acció estratègica; en segon lloc, sobre la figura emergent dels intermediaris o mediadors culturals, cada vegada més visible, tot i conservant un caràcter controvertit, com veurem en l'anàlisi de resultats d'aquest indicador en les entrevistes.

Categoria 4. Els límits mediàtics

L'estructura bàsica també limita la planificació de polítiques d'integració a través d'un dels seus principals mediadors: els mitjans de comunicació. Els discursos i la forma d'enfocar els temes relacionats amb la immigració tenen una influència determinant no solament en la seva funció socialitzadora, sinó també legitimadora en el moment en què els gestors polítics s'han de decidir per un tipus o altre de polítiques d'integració. Sota aquesta categoria incloem, doncs, les percepcions dels actors sobre el tipus d'influència que tenen els mitjans de comunicació en general per a facilitar o no la integració dels immigrants.

2.2. Sectors Públics

Partim de la premissa de que no existeix una única política d'integració vàlida per a qualsevol sector públic, sinó varies polítiques possibles. Aquesta pluralitat (o "caràcter calidoscòpic", com m'agrada anomenar-lo) està directament connectada amb els diferents sectors públics que conformen l'esfera pública. Considerem vuit principals àmbits públics que requereixen polítiques d'integració: Convivència Social - Empadronament - Habitatge - Treball - Sanitat - Educació - Seguretat - Cultura.

Segons el nostre enfocament, cada un d'ells distribueix uns béns determinats. Respectivament, la convivència entre immigrants i ciutadans, l'empadronament en una determinada ciutat, habitatges, treballs, salut, educació, seguretat, i cultura. En aquest punt és on s'entendrà millor el meu argument. *No podem parlar d'una única política d'integració possible, sinó de varies en funció del sector públic on vagi destinada.* És a dir, hi haurà, com a mínim, tantes polítiques d'integració possibles com sectors públics. Això implica que postulem directament contra tota concepció homogènia i universalista de les polítiques d'integració. Partim de la convicció que els problemes i tensions que es poden generar, per exemple, en l'àmbit de l'educació, són molt diferents que els que poden produir-se, per exemple, en el sector de la sanitat. Per tant, les polítiques d'integració que es proposin en un àmbit, no necessàriament són extrapolables a un altre sector públic.

Deixeu-me insistir en el caràcter relacional que dono a aquesta dimensió. El fet de pluralitzar la mateixa noció d'integració no implica separació estricta entre sectors, tot el contrari. En els resultats de les entrevistes, com veurem tot seguit, molts actors emfasitzen el fet que el problema de la integració és fonamentalment transversal, és a dir, afecta tots els sectors públics. Per tant, el fet que s'implementi una política d'integració en un sector pot tenir conseqüències en altres sectors. Un exemple típic³ és el fet, constantment assenyalat, que la concentració a les escoles té una relació directa amb la concentració urbana. És a dir, una política de dispersió dins de l'espai urbà, com a exemple de possibles polítiques en el sector de l'habitatge, podria tenir un efecte en la desconcentració a les escoles.

A continuació, resumeixo els indicadors que he considerat per a cada categoria i subcategoria. L'estructura mateixa d'aquesta presentació és la que em guiarà posteriorment per a presentar els resultats de les entrevistes.

3 Exemple que, per bé que típic, no se'n deriva que jo el comparteixi. Insisteixo en què, el que jo pensí no és l'objecte d'aquest estudi, sinó que ho és allò que pensen els principals actors implicats en el tema.

3. Onze temes bàsics per a debat polítiques d'integració

A partir dels resultats obtinguts en les entrevistes, hem inferit onze temes bàsics que apareixen amb insistència. Considerem que aquests temes són els que haurien d'ocupar la reflexió de qualsevol gestor públic o equip administratiu en el moment d'iniciar el procés de disseny d'una política d'integració. Aquestes onze "demandes" manifesten la necessitat d'elaborar un *Pla Integral sobre la Immigració*. Això significa, a la pràctica, la necessitat de definir un marc d'actuació política directament destinat a la integració dels immigrants, que se centri en definir rols organitzatius i línies d'acció estratègiques. Insisteixo en què la meua intenció *no* és la de dissenyar un model estratègic, sinó la de poder emmarcar els temes que, en un futur Pla, s'haurien de considerar com a prioritaris, donat que han anat sorgint de forma reiterada en les respostes dels actors entrevistats. El meu objectiu concret és, doncs, el de proporcionar algunes orientacions que podrien servir de base per a iniciar un debat sobre la qüestió.

Tema bàsic 1

La immigració és un problema estructural, socio-econòmic o cultural?

Aquest primer tema ens invita a centrar la reflexió en la relació que manté l'immigrant amb l'estructura institucional de la nostra societat. Això implica un doble convenciment. D'una banda, que les nostres reflexions han de tenir com a premissa que l'arribada d'immigrants, i els conseqüents problemes d'integració amb els que es troben, no és un fet aïllat o conjuntural en una determinada zona del nostre territori, sinó un fet estructural global. Per tant, les polítiques d'integració que es facin han de fer un esforç per tenir uns objectius a llarg termini, amb potencials horitzons de resultats. D'una altra banda, el convenciment de que per a integrar els immigrants necessàriament ens hem de plantejar seriosament algunes modificacions de l'estructura actual de les nostres institucions públiques.

Malgrat aquesta base comuna, els actors ens condueixen cap a dos enfocaments diferents: el primer és el d'aquells que creuen que el problema estructural és eminentment socio-econòmic i, el segon, fa referència a aquells que s'inclinen per percebre aquest problema estructural des d'un vessant cultural. Cadascuna d'aquestes dues percepcions serveix per a legitimar polítiques d'integració diferents, tal i com es veurà tot seguit.

Globalment, si es postula que el problema és socio-econòmic, la tendència és d'inclinar-se per polítiques genèriques i mantenir l'estructura institucional, mentre que si s'identifica el problema com a cultural, la tendència és d'advocar per accions i polítiques específiques, i per modificar certs aspectes de l'estructura institucional actual.

Tema bàsic 2

Reforçar i aprofundir les relacions intergovernamentals

Sabem que, tal com està organitzada la divisió de competències de l'Estat Espanyol, el Govern Central és l'únic que té el poder per a decidir els criteris d'accés al nostre territori i, també, tots els temes legals sobre estrangeria (allò que hem nomenat com a límits estructurals micro), i que les administracions autonòmiques i locals tenen la responsabilitat de posar en marxa polítiques d'integració. Per tal de dur a terme aquesta tasca, els actors demanen que les polítiques d'integració siguin el resultat d'una relació coordinada entre administracions. En aquest marc, denuncien no només la manca d'incentius materials, humans i econòmics per a desenvolupar aquesta responsabilitat adequadament sinó, també, la manca de comunicació (i complicitat) entre els diferents nivells dels poders públics. Així, moltes associacions apunten que, si bé cada administració ha creat mecanismes de debat amb elles per a dissenyar polítiques concretes, estan cansades de reiterar constantment les seves demandes i reivindicacions en diferents nivells de l'administració i de constatar, a més a més, pocs resultats efectius de satisfacció. Les associacions no tan sols expressen un "cert cansament" sinó, també, una "certa impressió" de què en lloc de participar en espais de debats eficaços, es troben al davant d'un "mur de lamentacions" que té pocs resultats pràctics. Davant d'aquesta falta de coordinació entre administracions, es demana "que els diferents nivells de l'administració és posin d'acord entre ells, que els informin d'allò que per raons de competència poden o no fer, i que es distribueixin tasques concretes per tal de fer més eficients i eficaços els debats". La immigració utilitzada com a objecte de competència i lluita entre administracions és un espectacle lamentable massa corrent.

Tema bàsic 3

Reforçar i aprofundir les relacions transversals

Aquest tercer punt segueix la mateixa lògica de demanda de reflexió que l'anterior però, en lloc d'adreçar-se a les relacions inter-governamentals, apunta a les relacions entre els principals sectors públics afectats per la immigració. Els actors insisteixen en què el problema és fonamentalment transversal, en el sentit de que les polítiques d'integració que es planifiquin en un sector tenen un efecte directe sobre altres sectors. Per tant, tota política d'integració ha de seguir uns criteris coneguts per tots els sectors públics, i ha de ser el resultat d'una decisió consensuada i coneguda entre sectors. En aquests marc, destaquen principalment els vuit sectors que hem contemplat en l'estudi. A saber, la convivència social, l'empadronament, l'habitatge, el treball, la sanitat, l'educació, la seguretat, i la cultura.

Tema bàsic 4

Quins indicadors d'integració?

Malgrat que aquest és un tema cabdal, el nostre estudi només permet plantejar-lo, i sense donar-hi solucions definitives. A l'hora de dissenyar polítiques es necessiten instruments qualitatius i quantitius que serveixin de referència, tant per a descriure la situació en un moment donat, com per a orientar accions estratègiques futures. Per exemple, hi ha determinats actors que consideren que els casaments mixtos (immigrant i ciutadà) podrien servir d'indicador d'integració; en canvi, però, n'hi ha d'altres que consideren que aquest fet manifesta assimilació en lloc d'integració. Al llarg de totes les entrevistes s'han donat més exemples d'aquest tipus i tots tenen un caràcter polèmic. A continuació destaquem els més rellevants:

- Casaments mixtos entre immigrants i ciutadans.
- Necessitat o no de mediadors culturals per resoldre conflictes entre immigrants i ciutadans, i entre immigrants i institucions públiques.
- Número i tipologia de conflictes de convivència entre els immigrants i els ciutadans.
- Número i tipologia de conflictes racistes.
- L'empadronament com a indicador d'integració.
- Igualtat d'oportunitats en l'accés als sectors públics (sanitat, educació, etc.)
- Existència i tipologia d'estereotips en determinats sectors públics.
- Grau d'exclusió social i de marginació de la població immigrant.
- Nivell de fracàs escolar en la població immigrant, en comparació amb el que es dona en la població autòctona.
- Oferta intercultural de les polítiques culturals.
- Percentatge de mortalitat dels immigrants en comparació amb els ciutadans. El fet que la ratio entre immigrants fós més alta indicaria un menor grau d'integració.

Podem fer tres tipologies a partir dels exemples donats: uns indicadors socials (com els casaments mixtos), un indicadors d'integració econòmics (com el grau de marginació dels immigrants), i un indicadors culturals (necessitat o no dels mediadors culturals per a resoldre conflictes).

Insisteixo en què aquests exemples, i potencials tipologies, no poden ser considerats de manera contundent, sinó com allò que són, és a dir, com exemples d'indicadors que cal prendre amb molta precaució. Pensem que tots són discutibles. El que manifesten, més enllà de llurs continguts, és que es necessiten estudis i recerques científiques que tinguin com a objectiu trobar indicadors d'integració, amb la finalitat de tenir uns instruments sòlids per a descriure situacions determinades i orientar el disseny de polítiques futures. Les seves potencials utilitats estan fora de dubte.

Tema bàsic 5

Causes i efectes de les concentracions

Quan es debat sobre polítiques d'integració, el tema de la concentració dels immigrants apareix sempre en un moment o altre. Els actors manifesten diverses formes de concentració. Concretament, poden destacar-se'n tres: la concentració urbana, la concentració escolar, i la concentració laboral. Aquestes formes de concentració preocupen més als actors quan adquireixen una dimensió comunitària. És a dir, quan afegim a la concentració que es produeix en el sector de l'habitatge, de l'educació, o del treball, la sobre-representació d'una única nacionalitat. Per exemple, que hi hagi barris amb forta concentració d'immigrants marroquins, peruans, filipins, xinesos; o bé que, en l'àmbit laboral, es vinculin alguns sectors amb una nacionalitat determinada —un exemple n'és que el sector del servei domèstic estigui concentrat en dones filipines o peruanes—. En general, els actors s'inclinen per donar explicacions estructurals per a entendre les causes d'aquestes concentracions, siguin degudes als límits socio-econòmics dels immigrants, o als límits del mercat (de preus en el sector de l'habitatge, de monopoli en l'accés a certes escoles concertades o privades, per exemple), o als límits legislatius i culturals. Tanmateix, els actors expressen una certa preocupació per la situació de "cercle viciós" que provoca tant la no intervenció política i administrativa, com la mateixa intervenció. Per aquesta raó, tots estan convençuts de que el problema de la concentració només pot abordar-se amb un enfocament transversal, bo i reconeixent alhora que aquests "dilemes polítics" poden tenir diferents intensitats segons els sectors públics.

- Respecte la *no intervenció*, hi ha allò que podem anomenar com "efecte de fugida" de la població autòctona. Per exemple, la fugida del fills de pares autòctons de les escoles on hi hagi una forta concentració immigrant.
- Respecte la *intervenció*, els actors mencionen la seva preocupació pel fet que, aplicant unes polítiques específiques, es puguin crear i consolidar estereotips en base als "efectes d'exclusió". Un exemple n'és el fet de que, en determinades polítiques específiques del sector de l'habitatge, els ciutadans autòctons que es trobin en igualtat de circumstàncies de necessitat que els immigrants puguin percebre "favoritismes per raó de nacionalitat" i que, per tant, es pugui fomentar políticament, sense voler-ho, el racisme i la xenofòbia.
- Respecte l'*enfocament transversal*, els actors són conscients de que tant les causes com els efectes de la concentració s'han d'abordar des d'una perspectiva relacional entre sectors públics. Per exemple, la concentració en les escoles es pot deure a la política d'empadronament que obliga a matricular els escolars en unes zones determinades de la ciutat. Per aquesta raó, cal que el gestor públic, quan planifiqui polítiques per a un sector determinat, disposi dels mecanismes oportuns per tal de poder controlar els efectes potencials que

aquestes polítiques puguin tenir en altres sectors. La millor manera per tal de dur a terme aquesta reflexió prèvia a la implementació és discutir aquesta qüestió amb la presència de tècnics i administratius de tots els sectors.

Tema bàsic 6

Objectius i mitjans de les polítiques d'integració

Les respostes dels actors palesen que no existeix una percepció consensuada respecte el què són els objectius i el què són els mitjans de les polítiques d'integració, sinó que més aviat es mostra una tendència a la identificació d'ambdós conceptes. Aquesta confusió ens indica que estem en una fase inicial en polítiques d'integració. En efecte, si considerem que existeixen dues principals etapes d'aplicació de polítiques d'integració (la que cerca estendre l'accés als sectors públics, i la que se centra en millorar la coexistència entre immigrants i ciutadans, una vegada l'accés a determinats bens públics està assegurat) les entrevistes mostren una preocupació constant per la primera etapa, la de l'accés, i no per la segona, la de la coexistència.

Els exemples que es donen apunten principalment a l'accés a les escoles concertades i/o privades, l'accés al sector laboral que l'immigrant desitja, l'accés a qualsevol centre sanitari, l'accés a qualsevol habitatge, i l'accés a qualsevol canal de participació (incloent-hi el dret de vot).

Aquesta preocupació insistent en l'accés en el benefici dels bens distribuïts en cada sector implica, no obstant, una lògica que condueix a la majoria dels actors que la proclamen a confondre els objectius i mitjans d'una política d'integració. M'explico: aquells actors que emfasitzen que el problema que tenen els immigrants per a integrar-se a la nostra societat és el fet de *no* tenir els recursos materials i legals necessaris per a poder tenir accés als sectors i bens públics que ofereix el nostre Estat de Benestar a tots els seus ciutadans, solen acceptar implícitament que l'accés és un indicador d'integració. Per exemple, considerant el sector de l'empadronament, l'accés a aquest bé podria ser un indicador d'integració donat que se suposa que l'immigrant, quan pren la decisió d'empadronar-se, coneix suficientment els beneficis que aquest fet li aportarà, és a dir, sap que li permetrà l'accés a determinats serveis socials i a serveis d'altres tipus.

En aquest cas, l'accés és considerat com una finalitat per a les polítiques d'integració. Aquestes, haurien de centrar el seu objectiu en facilitar informació, assessorament, i altres mitjans de socialització i de sensibilització destinats, sobretot, als nous vinguts i a les institucions privades que ofereixen aquests bens. Per exemple, es menciona la necessitat de planificar campanyes d'informació i polítiques d'incentius als empresaris i llogaters.

Ara bé, pel que fa a altres actors, l'*accés* no és un indicador d'integració. Per tant, més que considerar-ho com una finalitat hauria de ser considerat com un mitjà que, indubtablement, facilita la integració però que, en cap cas, l'assegura. En aquest sentit, aquests actors emfasitzen que les polítiques d'integració haurien de centrarse en la segona etapa esmentada, a saber, la fase de coexistència, una vegada l'*accés* està assegurat. Aquells que s'inclinen per aquest enfocament argumenten que el fet únic de "donar accés" no resol plenament el problema de la integració. Per exemple, donar accés als drets polítics en cap cas resoldrà els problemes de coexistència entre immigrants i ciutadans.

Tema bàsic 7

Límits competencials per a planificar polítiques d'integració

Aquest tema fa referència directament als límits de competències de les Administracions en el moment de planificar polítiques d'integració. Aquestes restriccions són tant els límits legals d'acció en els que es troben les ciutats i Comunitats Autònomes (distribució de competències, els que he nomenat com a límits estructurals macro) com els límits legislatius d'acció en que es troben per poder donar una resposta adequada a les necessitats de la població immigrant (límits d'acció traçats per la legislació sobre l'estrangeria des del Govern Central, els que he anomenat límits estructurals micro).

Al respecte, existeix un consens entre actors a l'hora de considerar que aquests límits de competències no poden ser una justificació suficient per a la inactivitat dels poders públics, tant autonòmics com locals. Tot el contrari. Els actors insisteixen en que quan els gestors públics es trobin amb problemes de límits competencials, en lloc de tenir com a reacció la passivitat, fomentin mecanismes de pressió cap a les Administracions superiors competents. Aquesta demanda, que les Administracions exerceixin una funció d'organització d'interès del tipus *lobby*, és percebuda com fonamental pels actors, en tant que pot jugar un doble paper. D'una banda, com a representació de les demandes que no poden ser satisfetes per falta de competències de la seva població immigrant, i que poden justificar la necessitat d'ampliar les seves competències; de l'altra, com a canalitzador d'informació i de reivindicacions dels problemes que troba la seva població immigrant per a ajudar les administracions competents a planificar polítiques d'immigració.

Tema bàsic 8

Els destinataris de les polítiques d'integració també han de ser els ciutadans

Es tracta de potenciar polítiques d'integració destinades també a la població ciutadana, amb la finalitat de crear allò que podem anomenar com *cultura de recepció*. Aquest punt duu implícita la premissa que el tema de la integració no afecta únicament la població immigrant, sinó també els ciutadans (ja que s'han d'adaptar a la nova situació generada per la presència d'immigrants). Els actors comparteixen la base de que el problema de la integració, a l'hora de planificar polítiques, s'ha de concebre bidireccionalment. És a dir, que cal considerar com a destinataris tant els immigrants com els ciutadans.

Tema bàsic 9

Determinació de responsabilitats en la planificació i avaluació de polítiques d'integració

Aquest és el tema que considera qui ha de ser responsable en el moment de planificar i avaluar polítiques d'integració. Davant d'aquesta qüestió, els actors defensen allò que podríem anomenar *cultura de la co-responsabilitat*. És a dir, que abans de planificar polítiques, i també en el moment d'avaluar els seus resultats, les Administracions comptin amb els representants d'immigrants i els col·lectius que treballen el tema de la integració. En aquest marc, es proposa la creació de canals de comunicació amb l'objectiu d'arribar a consensos abans d'iniciar qualsevol política, tot i donant a aquests espais de debat pràctic una continuïtat fins a les primeres avaluacions de polítiques implementades.

Tema bàsic 10

Determinar mecanismes per a articular políticament i administrativament el pluralisme associatiu existent

Aquest tema preocupa a la majoria dels actors institucionals en el sentit estricte, a saber, els partits polítics i els gestors i tècnics administratius. Aquests transmeten una doble preocupació respecte llurs relacions amb les associacions d'immigrants, tot invocant la necessitat de les seves accions. Per una banda, plantegen el problema de la seva representativitat; i per l'altra, plantegen el problema de com articular les seves demandes.

Segons la primera qüestió, es demana el foment d'estudis per a analitzar fins a quin punt les associacions representen els interessos de la població immigrant, quines

són les xarxes de comunicació que utilitzen, etc. Segons el segon tema, els actors esmentats manifesten llurs dificultats per a articular les demandes de les associacions de forma coherent, ja que moltes d'aquestes reivindicacions són contradictòries. Per exemple, en el sector de l'educació, hi ha associacions que reivindiquen l'ensenyament d'idiomes d'origen, mentre que d'altres manifesten una posició contrària; o en el sector de l'habitatge, hi ha associacions que reivindiquen polítiques específiques de discriminació positiva, mentre que d'altres defensen polítiques genèriques.

En aquest debat, també es demana introduir noves idees per a articular la diversitat de propostes procedents del món associatiu. Per exemple, discutir si és lícit nomenar un únic interlocutor vàlid de totes les associacions, amb el paper específic de canalitzar i filtrar les demandes cap a les Administracions, o bé discutir com trobar nous mecanismes menys homogenis per a articular aquesta diversitat. Des d'aquest punt de vista, s'hauria de discutir sobre els criteris necessaris per a organitzar la pluralitat de demandes. En aquest punt, alguns actors proposen seguir els potencials criteris següents: número d'afiliats a l'associació, nacionalitat, tipus d'activitats que duen a terme, o anys d'existència. Aquesta qüestió necessita, doncs, un debat profund entre tots els implicats, recolzat per estudis i informes científics que serveixin de base per a la discussió.

Tema bàsic 11

Crear canals de comunicació entre diferents partits polítics i inter-partits en diferents nivells de l'Administració

Aquest darrer punt, tot i que no és tan constant en tots els actors, apareix de forma implícita en la majoria de les entrevistes. Es tracta d'una preocupació sobre el paper dels partits polítics en general, sobre la manca de debat que existeix entre ells, i a l'interior de cada partit en les diferents Administracions on tenen una representació. Sobre aquest darrer punt, es detecta:

- Una manca de canals de comunicació entre els partits per a debatre qüestions puntuals.
- Una manca de preocupació per a la integració dels immigrants reflectida en la falta, dins del organigrama d'alguns partits, de seccions i departaments especials directament dirigits a aquests temes.
- Una manca de criteris comuns dins d'un mateix partit polític, però a diferents nivells de l'Administració, en el moment de prendre posicions.

- 01/89 BRUNDTLAND, Gro Harlem: *Economia ecològica*
- 02/89 GLOTZ, Peter: *Sis tesis del SPD sobre la política dels mitjans de comunicació*
- 03/89 LUKES, Steven: *El futur del socialisme britànic*
- 04/89 NAGY, Imre: *Discurs d'obertura del XII Congrés de les Joventuts Socialistes Hongareses*. Abril 1989
- 05/89 HASTE, Hans: *Tot va començar quan un sastre va fer un discurs...*
- 06/90 INTERNACIONAL SOCIALISTA: *Declaració de principis*. Stockholm, juny 1989
- 07/90 SCHMIDT, Helmut: *Perspectivas sobre la década de los 90*
- 08/90 UNIO DELS PARTITS SOCIALISTES: *Resolució*. Berlin, 8-9 de febrer de 1990
- 09/90 LAFONTAINE, Oskar: *Vers la igualtat*
- 10/90 MOLAS, Isidre: *El Moviment Socialista de Catalunya entre el front orgànic i l'estructura de partit (1949-1953)*
- 11/90 SUBIRATS, Joan: *Reformes polítiques i reformes econòmiques a l'Europa de l'Est. El cas de Polònia*
- 12/90 MEDINA, Manuel: *Conseqüències dels canvis de l'Est a l'Europa de l'Oest (Comunitat Econòmica Europea)*
- 13/90 TRENTIN, Bruno: *Sindicat Comú Europeu*
- 14/90 ELAZAR, Daniel J.: *Federalismo, ¿por qué?*
- 15/90 KOURLIANDSKY, Jean J.: *Es el partit socialista l'home malalt de la vida política francesa?*
- 16/90 OBIOLS, Raimon: *Intervenció en l'obertura del VI Congrés del Partit dels Socialistes de Catalunya*. Girona, 12 d'octubre de 1990
- 17/90 BRANDT, Willy: *Intervenció en l'obertura del Consell de la Internacional Socialista*. Nova York, 8-9 d'octubre de 1990
- 18/91 TORRELL, Ricard: *Perspectives actuals del moviment juvenil internacional*
- 19/91 RUSCONI, Gian Enrico: *Hilferding i l'experiència socialista de Weimar*
- 20/91 HABERMAS, Jürgen: *Què significa avui el mot socialisme?*
- 21/91 CAMPS, Victòria: *Virtuts públiques*
- 22/91 TOURAINE, Alain: *Tot esperant la veritable revolució*
- 23/91 LECHNER, Norbert: *A la búsqueda de la comunidad perdida*
- 24/91 VIROS, Rosa: *Participació política*
- 25/91 DELORS, Jacques: *Europa: una nova frontera per la socialdemocràcia*

- 26/91 SAMPAIO, Jorge: *Les línies mestres del socialisme portuguès*
- 27/91 MORAN, Fernando: *Tiempo de reformas*
- 28/91 MOLAS, Isidre: *Actualitat del federalisme*
- 29/91 ROCARD, Michel: *Què significa ser d'esquerra?*
- 30/92 BARREAU, Jean Claude: *De l'Islam i el món modern*
- 31/92 HITCHENS, Christopher: *La molt lleial complicitat*
- 32/92 CASTORIADIS, Cornelius: *Poder, política, autonomia*
- 33/92 GELLNER, Ernest: *Les fronteres d'Europa*
- 34/92 LUKES, Steven: *Què és l'esquerra?*
- 35/92 FLAQUER, Lluís: *Nous horitzons pel socialisme*
- 36/92 BOTELLA, Joan: *Fallida i noves perspectives*
- 37/92 RAMONEDA, Josep: *Els camins pendents de la llibertat*
- 38/92 SUBIRATS, Joan: *Política i polítiques*
- 39/92 RODRIGUEZ AGUILERA DE PRAT, Cesáreo: *Hacia la disolución de las culturas de partido en la Europa occidental*
- 40/92 INTERNACIONAL SOCIALISTA: *Resolució general del XIX Congrés de la Internacional Socialista*. Berlín, 15-16-17 de setembre de 1992
- 41/92 PARTIT SOCIALISTA EUROPEU: *Europa, el nostre futur comú*. La Haia, 9-10 de novembre de 1992
- 42/93 SERRA, Narcís: *Un rept de futur*
- 43/93 MARCET, Xavier: *Willy Brandt, itineraris del possible i de l'impossible*
- 44/93 PICO, Josep: *Repensar el socialismo*
- 45/93 PONS, Félix: *Parlamento y sociedad*
- 46/93 CASTELLS, Antoni: *Nació i federació: Catalunya i Espanya en la perspectiva de l'horitzó europeu*
- 47/93 SOLE, Carlota: *El racisme latent*
- 48/93 CAMPS, Victòria: *Dues propostes al feminisme del segle XXI*
- 49/93 OLIART, Joan: *Catalunya davant el fet immigratori*
- 50/93 OBIOLS, Raimon; Joaquim NADAL; Isidre MOLAS; Lluís M. DE PUIG; Antoni CASTELLS; Jordi SOLE TURA; Ernest MARAGALL; Josep M. RAÑE; Joan Manuel DEL POZO; Josep RAMONEDA; José I. URENDA: *Reflexions sobre la Renovació*
- 51/93 RENAU, Maria Dolors: *Nous temps, noves opcions*
- 52/93 VAZQUEZ, Tabaré: *¿Existe una alternativa al neoliberalismo?*

- 53/93 PARTIDO SOCIALISTA EUROPEO: *El futuro de Europa y las tareas del socialismo europeo*
- 54/94 MAJO, Joan: *Europa, un repte per a la solidaritat*
- 55/94 MOLAS, Isidre: *Sobre la fraternitat*
- 56/94 ALFONSIN, Raúl R: *Acerca del rol del Estado en la actualidad*
- 57/94 MITTERRAND, François: *Allocució en la sessió d'obertura de la XIX Assemblea General de Municipis i Regions d'Europa*. Estrasburg, 20 d'octubre de 1993
- 58/94 MARCET, Joan: *De la Unió de Partits al Partit dels Socialistes Europeus*
- 59/94 RECALDE, José Ramón: *Una Europa plural*
- 60/94 BASTARDAS, Albert; Aina MOLL; Xavier PERICAY; Jesús ROYO; Joan SOLA; Francesc VALLVERDU: *Perspectives de la llengua catalana*
- 61/94 DUCH, Lluís: *Socialisme i cristianisme. Dues tradicions i uns valors a compartir*
- 62/94 FOLGUERA, Pilar: *La Europa de las ciudadanas*
- 63/94 BOBBIO, Norberto: *L'estel polar*
- 64/94 DEL POZO, Joan Manuel: *Ètica i Política*
- 65/94 DICENTA, José Luis: *La cooperaci3n espanyola para el desarrollo*
- 66/95 GIOL, Joaquim: *Política d'immigraci3 i d'integraci3*
- 67/95 CARLSSON, Ingvar: *Discurs d'obertura del XXXII Congrés del Partit Socialdem3crata Suec*. Estocolm, 18-19 de juny de 1994
- 68/95 PONT, Josep: *Desenvolupament sostingut i les organitzacions no governamentals en el context del nou ordre mundial*
- 69/95 PARTIDO SOCIALISTA EUROPEO: *Declaraci3n de Barcelona*. Barcelona, 6-7-8 de marzo de 1995
- 70/95 BLAIR, Tony: *Intervenci3 en el Congrés del Partit Laborista*. Blackpool, 4 d'octubre de 1994
- 71/95 MARCET, Joan: *Els partits de l'esquerra europea a l'inici del segle XXI*
- 72/95 FELIU, Laura: *Claus per avaluar els darrers esdeveniments a Alg3ria*
- 73/95 D'ALEMA, Massimo: *Un futur segur per a Itàlia. Congrés Nacional del Partit Democràtic de l'Esquerra*. Roma, 6-7-8 de juliol de 1995
- 74/95 FONT, Jordi: *El catalanisme del PSC. Elements de retrospectiva i de projecte*

- 75/95 DIAZ, José E.: *Uruguay en el contexto sub-regional y las perspectivas de la izquierda latinoamericana*
- 76/95 MENDILUCE, José M^o: *Bosnia: por que hay que ser solidarios*
- 77/95 *Declaración de Barcelona adoptada en la Conferencia Euromediterránea*
- 78/96 BLAIR, Tony: *Discurs pronunciat a la Conferència del Partit Laborista. Brighton, 2-6 d'octubre de 1995*
- 79/96 LLUCH, Ernest: *Transición económica y transición política: la anomalía 1978-1980*
- 80/96 CROISAT, Maurice: *Las percepciones del federalismo*
- 81/96 MAJO, Joan: *Economía, tecnología i atur: una perspectiva europea*
- 82/96 BALLESTER, David: *La Unió General de Treballadors de Catalunya durant la Segona República (1931-1936)*
- 83/96 ROCARD, Michel: *Proyecto de informe sobre la reducción del tiempo de trabajo. Comisión de Asuntos Sociales y Empleo. 8 de mayo de 1995.*
- 84/96 PONT, Josep: *El Moviment per a la solidaritat i les ONG de Desenvolupament: crisi o reptes des d'una nova perspectiva?*
- 85/96 BEL, Germà: *Desigualdad social, redistribución y Estado del Bienestar.*
- 86/96 CARBONELL, Josep Maria: *Socialisme i cristianisme: més enllà del diàleg.*
- 87/96 COLOMÉ, Gabriel; Miquel ICETA; Josep Maria VALLÈS: *Seminari sobre la Reforma Electoral.*
- 88/96 HARTMANN, Heidi: *Un matrimonio mal avenido: hacia una unión más progresiva entre marxismo y feminismo.*
- 89/96 INTERNACIONAL SOCIALISTA: *Resolució general del XX Congrés de la Internacional Socialista. Nova York, 9-11 de setembre de 1996.*
- 90/97 BRICALL, Josep Maria: *La Universitat del futur*
- 91/97 INTERNACIONAL SOCIALISTA: *Una nueva Internacional para un mundo nuevo. Reunió del Comité de la Internacional Socialista. Roma, 20-21 de gener de 1997*
- 92/97 SPINI, Valdo: *Carlo Rosselli i Barcelona*
- 93/97 PORRAS, Antonio J.: *El principio de solidaridad ante el desafío de la complejidad territorial*
- 94/97 FINA, Lluís; Alfred PASTOR: *Obstacles a la creació d'ocupació a Espanya*
- 95/97 VALCÁRCEL, Amelia: *Feminismo y políticas de gestión*
- 96/97 ZALDÍVAR, Carlos A.: *Política y globalización*

- 97/97 PARTIDO SOCIALISTA EUROPEO: *Declaración de Malmö*. 5-6-7 de juny de 1997.
- 98/97 JÁUREGUI, Ramón: *Nuevas formas de organización laboral y reparto de trabajo*.
- 99/97 MONTABES, Juan, CORZO, Susana: *La mediación de la prensa en la representación del sufragio en Andalucía: el voto cautivo*.
- 100/97 ALEMA, Massimo; Toni BLAIR; Ingvar CARLSSON; Jacques DELORS; Michel ROCARD.
- 101/97 TORRES VELA, Javier: *Andalucía en el estado autonómico*
- 102/98 EGEA, Francisco: *El futuro del empleo: entre los mitos y los dogmas*
- 103/98 MARAGALL, Pasqual: *L'etapa nova del catalanisme*
- 104/98 DE PUIG, Lluís Maria: *Catalunya dins l'Europa federal*
- 105/98 MORENO, Luis: *La federalización de la España de las autonomías*
- 106/98 COLOMÉ, Gabriel: *Una anàlisi dels delegats del VIII Congrés del Partit dels Socialistes de Catalunya*
- 107-108/98 *Documents de la Unitat Socialista*
- 109/98 ARMET, Lluís: *Notes sobre la reforma del Senat*
- 110/98 MOLAS, Isidre: *Vint anys d'història del PSC*
- 111/98 BEL, Germà: *Posprivatització, reforma reguladora y beneficios de los consumidores: ¿'laissez faire' versus competencia?*
- 112/98 MOLL, Aina: *La llengua catalana a les portes del segle XXI*
- 113/99 GOSTA ESPING, Andersen: *The sustainability of welfare states into the 21st century*
- 114/99 CLOS, Joan: *20 anys d'ajuntaments democràtics*
- 115/99 BORJA, Jordi: *Documento-resumen del Informe propuesta sobre la ciudadanía europea*.
- 116/99 NEL·LO, Oriol: *Notícies de Barcelona. Reflexions sobre el futur de la ciutat*
- 117/99 FLAQUER, Lluís: *La familia en la sociedad del siglo XXI*
- 118/00 MARAGALL, Pasqual: *Discurs al parlament de Catalunya*
- 119/00 CAMPS, Victòria: *Democràcia paritària*
- 120/00 SEYD, Patrick: *New Labour: A Distinctive Third Way?*
- Número especial: *Estatuts del PSC: 1978-1966*
- 121/00 VAN PARIJS, Philippe: *Basic Income: Guaranteed Minimum Income for the 21st Century?*

